

Et land av *kjøtt og melk*

Når AgriAnalyses Christian Anton Smedshaug forklarer hva det norske matfatet skal bestå av i framtiden og hva vi er kapable til å produsere selv, tyr han til lignelser som syv gode og syv magre år fra Bibelen – og Terje Vigns rotur til Danmark.

TEKST: HELLE CECILIE BERGER
FOTO: AGRIANALYSE

Christian Anton Smedshaug har siden 2008 analysert hvordan vi kan brøfø verden i 2050. Resultatene har han publisert med jevne mellomrom i nye utgaver av boka «Kan jordbruket fø verden?» I fjor høst kom den tredje utgaven.

Vi i bygdekvinnelaget er opptatt av den praktiske matkunnskapen, og er naturligvis nysgjerrig på hva vi skal ernære oss på i Norge i årene som kommer – og om vi greier å produsere denne maten selv. Før Smedshaug gir oss svaret på det, må vi først se på hvor vi får næringen fra i dag.

KJØTTELSKERE

Deler vi opp energiinntaket vårt mellom kjøtt og grønt, består kosten vår av 38 prosent animalske energikilder og 62 prosent vegetabiliske. I gruppen animalske finner vi meieriprodukter, kjøtt, egg og fisk. I vegetabiliske finner vi korn, sukker, plantefett, kakao, nøtter, belgvekster, potet, grønnsaker, frukt og bær.

Hva kan vi produsere selv av energiinntaket vårt?

Av de vegetabiliske matvarene vi spiser, produserer vi kun en fjerdedel selv. På animalske matvarer er vi flinkere. Hele 90 prosent av dem produseres i Norge.

— Det betyr at vi er best på animalsk og sliter på vegetabilisk, sier Smedshaug.

MATMEL FRA NORSK ÅKERE

Dukker vi ned i gruppen av vegetabiliske kilder (se tabell 1), dekker korn og kornprodukter 28 prosent av det totale energiinntaket vårt.

Vi produserer selv i underkant av en tredjedel av korn og kornproduktene. Det vil si norskandelen i matmel. Den neste tredjedelen er kornet vi kjøper fra

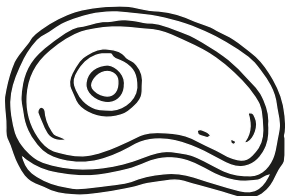
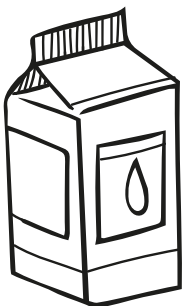
utlandet og som males i Norge sammen med norsk korn. Den siste tredjedelen er importerte bakervarer som pizza, boller, frosne deiger og kjeks. Ris og mais hører også til gruppen kornprodukter.

En kvartdel av energikildene vi får i oss er sukker, plantefett, kakao, sukkervarer og nytelsesvarer. Her importerer vi alt. — Det vi kan produsere her i landet er animalsk protein og fett primært, og tredjedelen med matmel. Og så har vi poteter. Det er i grunnen det vi har. Frukt og bær er nesten ingenting på energinivå. Av grønnsaker produserer vi halvparten selv, men grønnsakene står bare for to prosent av energiinntaket vårt, forklarer Smedshaug.

MER GRØNT, MINDRE KJØTT

— De nye kostholdsrådene sier at kostholdet vårt må bestå av mer grønt og mindre kjøtt.

— Kostholdsmessig kan det være fornuftig å spise mer grønt. Grønnsaker har høyere andel av viktige næringsstoffer og fiber — det er gunstig for helsa. Men det betyr ikke at det er viktig for selvforsyningen vår. Det er en stor forskjell, sier Smedshaug.

Tabell 1: «vegetabilsk og animalsk bidrag til energiinntaket og norsk andel i maten vi spiser»

Matvaregrupper	Energiinntak i %	Norskandel i %
Vegetabilsk	62	22
- Korn og kornprodukter	28	33
- Sukker, plantefett, kakao, nøtter og belgvekster	24	3
- Potet	4	75
- Frukt og bær	4	6
- Grønnsaker	2	47
Animalsk	38	90
- Meieri	20	93
- Kjøtt	14	93
- Egg	2	99
- Fisk	2	80

KILDE: «KAN JORDBRUKET FØ VERDEN?» CHRISTIAN ANTON SMEDSHAUG

Ifølge Christian Anton Smedshaug er de viktigste energikildene vi kan produsere i Norge animalsk protein og fett, og en tredjedel av matmelet vi spiser.

Vi nordmenn er flinke til å produsere grønnsaker som vi kunne spist mer av. Det er gulrøtter, kålrot, kål, selleri og neper — stivelsesrike grønnsaker. Skal kjøtt og fett byttes ut vil det være med proteinrike grønnsaker som bønner, linser, avocado og quinoa. Her kommer den norske produksjonen til kort. Vi har begrenset mulighet til å produsere bønner, linser og erter fordi disse grønnsakene konkurrerer om de beste hvetearealene vi allerede dyrker i dag. Avocado og quinoa kan vi bare glemme.

— Du kan ikke produsere mathvete i Gudbrandsdalen, da må du bruke de beste områdene i Østfold. Problemet er at vi allerede har for lite mathvete. Gevinsten er ikke stor med å bytte ut noe som er bra med noe som kanskje er litt bedre, sier Smedshaug.

Hva kan vi øke? Vi kan spise mer poteter og stivelsesrike grønnsaker. Vi kan også håpe at vi kan produsere en større andel av norsk matmel. Ikke rundt 55 prosent som i dag, men kanskje opp mot 80 prosent.

Det er nå Smedshaug trekker fram Bibels lignelse om syv gode og syv magre år. — Den som styrer det meste er vel kanskje Gud? Det er været som avgjør. Vi kan ikke øke arealet så voldsomt. 2022 var et rekordår på korn, 2023 har aldri vært dårligere. Den kontrasten lever vi

med. Det er været som styrer norske volum. arealet får vi gjort lite med, forklarer Smedshaug.

Fisk har størst potensiale hvis det skulle bli akutt knipe i Norge. Det er mulig å øke forbruket fra dagens to prosent til 10 prosent i form av energi. Det utgjør en stor forskjell, men løser ikke en forsyningskrise alene. Dog skal det understrekes at fisk er en viktig proteinkilde som er helt sentral i en krisesituasjon når annet svikter.

VERDSETTER VI FELLESGODER?

I dagens industrialiserte landbruk har vi hatt en ekstrem produktivitetsøkning på de enmagede dyrene som gris og fjørfe, kontra de flermagede dyrene som ku. Men så er det de flermagede dyrene som har bidratt til mye av kulturlandskapet vårt og bosetningen i norske distrikter. Smedshaug utfordrer oss med spørsmålet om vi greier å verdsette disse fellesgodene tilstrekkelig versus den effektive kjøttproduksjonen vi får fra lukkede enheter og fôr som bringes inn i anleggene?

— For å beholde konkurransekraften på drøvtyggere må vi verdsette de fellesgodene stadig litt mer, sier han.

En fordel med vår tradisjonelle kjøttproduksjon det er lett å glemme i dagens forbrukersamfunn, er lagringsmulighetene. Fjorfekjøtt er et kjøtt uten hinner og sener, med en homogen muskelmasse. Det brytes fort ned og har liten lagringsstyrke og for-

edlingsmulighet. Kjøttet må fryses eller håndteres raskt. Derimot kan vi tørke storfekjøtt, av gris kan vi lage spekeskinke og av sau fenalår. Produkter som kan lagres over tid.

— De arealene som har mest fellesgodeverdi og kanskje kulturhistorisk verdi, er også de som er minst lønnsomme. Det er et paradoks. Hvordan skal vi vekte betalingen mellom fellesgoder og private goder, altså drøvtyggerkjøtt og melk? Det er utfordringen, sier Smedshaug.

— Fra naturens side er vi et drøvtyggerkjøtt og melkeland. Det er først de siste tiårene vi er blitt effektive hveteprodusenter, og fjorfekjøttet har vokst etter tusenårsskiftet

KLINGENDE MYNT ER LITE VERDT

Vi har vært heldige som har hatt vel fungerende matmarkeder siden 1970-årene. I Norge har vi kjøpekraft til å sikre våre forsyninger så lenge sjøveien er åpen og det er overskudd på verdensmarkedet.

Om det oppstår en verdensomfattende krise, viser erfaringene at markedene ikke vil fungere.

— Pengemakt er ikke det som avgjør når det kniper. Da er det venner og hvem som er strategisk viktige, og at transporten faktisk virker, sier Smedshaug.

I Ukrainakrigen har Russland blokkert korneksporten gjennom Svartehavet.

— Russland oppgraderer sin egen kornproduksjon, samtidig som de har annektert nye ukrainske områder. De rammer den ukrainske eksportlogistikken. Det er klart at hvete er blitt et nytt strategisk våpen, der Russland stiller langt sterkere enn før, sier Smedshaug.

Det er de flermagede dyrene våre som har bidratt til mye av kulturlandskapet og bosetningen i norske distrikter.

SKRANTENT BEREDSKAPSLAGER

De kommende årene har Stortinget kommet til enighet om at vi årlig skal bygge opp et beredskapslager på 15.000 tonn korn til vi når 80.000 tonn i 2029. Det mener Smedshaug er for lite årlig og for lite totalt.

— Vi har en minimumsløsning som er nesten ingenting. 80.000 tonn er i beste fall mat for tre måneder, og det er bare til folk. Hva med fôr til dyra våre? spør han.

Et forslag fra Smedshaug er å lage regionale lagre internasjonalt der det kan bufres korn i de områdene det er stor fare for utfordringer. Et annet alternativ er å ha beredskapslagre i land som er velfungerende i Europa, men er nettoimportører av korn. Eksempelvis i Norge og Storbritannia. Om krisen er et faktum, kan land med beredskapslagre trekke seg unna markedet og hjelpe de andre som ikke har ressurser til å bygge opp egen beredskap.

— Det blir sett på som egoisme, men det er det motsatte av egoisme. Du

tenker beskyttelse i ditt eget land, men også å kunne avhjelpe den internasjonale situasjonen ved ikke å trenge når andre trenger.

Beredskapslageret Stortinget har vedtatt skal bygges opp for korn, vil i beste fall gi folk mat i tre måneder

STØRST TRUSSEL I FRAMTIDA

Den største trusselen mot verdens matforsyning i framtida, mener Smedshaug er at vi ikke ruster oss for klimamessige variasjonen og den sikkerhetsmessige usikkerheten.

Beredskapslager håndterer klimavariasjon og sikkerhetspolitiske utfordringer. Samtidig anbefaler han at vi i Norge må ha et produksjonsapparat som er spredt over hele landet. Vi er privilegerte som

har forskjellige værtyper. Været kan være annerledes på Østlandet enn på Vestlandet, eller i Trøndelag og Nord-Norge.

Sverige og Danmark er ikke like heldige. Det er lite klimavariasjon i områdene der maten produseres. I hele det matproduserende Sverige er værtypen lik som på Østlandet. Når det er dårlig avling på Østlandet, er det også dårlige år i Sverige og Danmark.

— Det er ikke noe annet å gjøre enn å opprettholde en breiest mulig produksjon over hele landet og tilstrekkelig beredskapslager, og en marine som kan holde sjøveien åpen. Det er sjøveien som forsyner oss, sier Smedshaug.

Norge er naturlig avsperrret ad landveien. Matproduksjonen i Sverige og Finland er i deres innland og mot Østersjøen — ikke inn mot den norske grensa. I en langvarig forsyningskrise mener Smedshaug at vi kan bli tvunget til å ty til samme løsning som «Terje Vigen» for å få mat til familien.

— Da ender vi opp med å ro til Danmark.

På lag med
landbruket

OPP OG FRAM!

Forsikring

Bærekraft

Selv som et av verdens mest likestilte land, har Norge en vei å gå for å oppfylle alle kvinners sosiale og økonomiske rettigheter. Derfor finner vi i Gjensidige stor glede i å støtte Norges Bygdekvinnelags arbeid – som kommer flere kvinner og det levende bygdesamfunnet til gode.

Er du nysgjerrig på hva Gjensidige har å tilby for å sikre deg og alt du er glad i, kan du gå inn på gjensidige.no

